

شناخت اماکن تاریخی ایران

قسمت دوم

عبدالمهدی رجائی

تقسیم بندی تاریخ ایران

• دوران تاریخی (اختراع خط)

- عصر آهن
- عصر حکومت ها

• دوران پیش از تاریخ

• 1. پارینه سنگی

• 2. فرا پارینه سنگی

• 3. نوسنگی

• 4. مس سنگی

• 5. برنز (مفرغ)

دوران پارینه سنگی در تاریخ ایران

• پارینه سنگی قدیم

- از 800 هزار سال پیش شروع می شود
- آثار آن در کشف رود خراسان یافت شده
- نوع زندگی بر اساس جمع آوری میوه های نباتی وحشی و صید حیوانات و آبریان بود

• پارینه سنگی میانه

- 100 هزار سال پیش آغاز شد و 40 هزار سال پیش به پایان رسید
- نوع تغذیه مانند دوره قبل است
- ابزارهای ساخته شده به وسیله انسان پیشرفته تر شده اند
- بیشتر ابزارها برای شکار بوده اند

دوران پارینه سنگی در تاریخ ایران

- پارینه سنگی جدید
- از 40 هزار سال پیش شروع شده و تا عصر فرا پارینه سنگی ادامه دارد
- استفاده از آتش بیشتر شد
- شکار بز
- ارتباط با مناطق دورتر

عکس هایی از دوران پارینه سنگی

ایران در دوره فراپارینه سنگی

- ۲۰ هزار سال پیش آغاز شده و تا دوران نوسنگی ادامه داشت

- تحولات زمین شناسی و گرم شدن زمین

- مرحله گذار از زندگی شکارورزی به زندگی مبتنی بر تولید غذا

- داس سنگی برای دروی غلات

ایران در عصر نوسنگی

• عصر تحولات شگرف در زندگی انسان :

- چرا این اتفاقات افتاد؟
 1. نظریه واحه ای: تغییرات آب و هوایی (افزایش گرما و خشکی محیط) باعث تجمع انسان ها شد
 2. نظریه منطقه ای هسته ای: فراوانی غذا در کوهپایه ها امکان یکجا نشینی داد
 3. نظریه فشار جمعیت: تعادل جمعیت و غذا به هم ریخت و انسان ناچار شد خود به تولید بپردازد
 6. نظریه خواب عمیق: نیاز به آرامش باعث شد انسان ها کنار هم جمع شوند

- تولید غذا
- ایجاد روستا
- خلق نظام های اجتماعی جدید

خانه ها در عصر نوسنگی

- خانه های مدور به خانه های چهار گوش تبدیل شد

- محلی برای انبار غله در هر خانه تعبیه شد

- ساخت پیکری ها

ساخت سفال در عصر نوسنگی

کاربردی ترین ظرف پیشامدرن

ایران در عصر مس سنگی

- این دوران از ۴۵۰۰ سال قبل از میلاد آغاز و تا ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد به پایان می رسد

- کشف فلز و ذوب آن

- کنترل بر منابع آبی

- اختراع چرخ سفالگری
- زمینه سازی برای ایجاد شهرها

- محل : تپه آسیاب، گنج دره، تپه شمالی سلیک

ایران در عصر مفرغ (برنز)

- از ۳۰۰۰ تا ۱۵۰۰ سال قبل از میلاد

- انسان مس را با قلع مخلوط کرد برای استحکام بیشتر

- ایجاد شهرهای بزرگ مانند شهر سوخته

- نخستین نقش برجسته در گوه

- لرستان پایتخت برنز ایران

بقایای عصر مفرغ در ایران

شهر سوخته زابل

کنار صندل جیرفت

شهر سوخته

- در ۵۷ کیلومتری زابل قرار دارد

- از ۳۲۰۰ سال قبل از میلاد تا ۱۸۰۰ سال قبل از میلاد شهر رونق داشته است و سپس به دلایل نامعلوم خالی شده است

- از سال ۱۹۱۵ کاوش در آن آغاز شد
- محدود محوطه باستانی ایران است که در جهان به صورت گسترده مطرح است

اهمیت شهر سوخته

- کشف جام سفالین کهن ترین انیمیشن جهان

- کهن ترین چشم مصنوعی جهان

- قدیمی ترین نمونه معرق کاری

- یکی از کهن ترین بازی های فکری جهان

عکس هایی از شهر سوخته

عکس هایی از شهر سوخته

عکس هایی از تپه سیلک کاشان

عکس هایی از فلک الافلاک

تمدن ایلام

- حکومت ایلام در وسط دوران پیشا تاریخ و تاریخی ایران قرار دارد

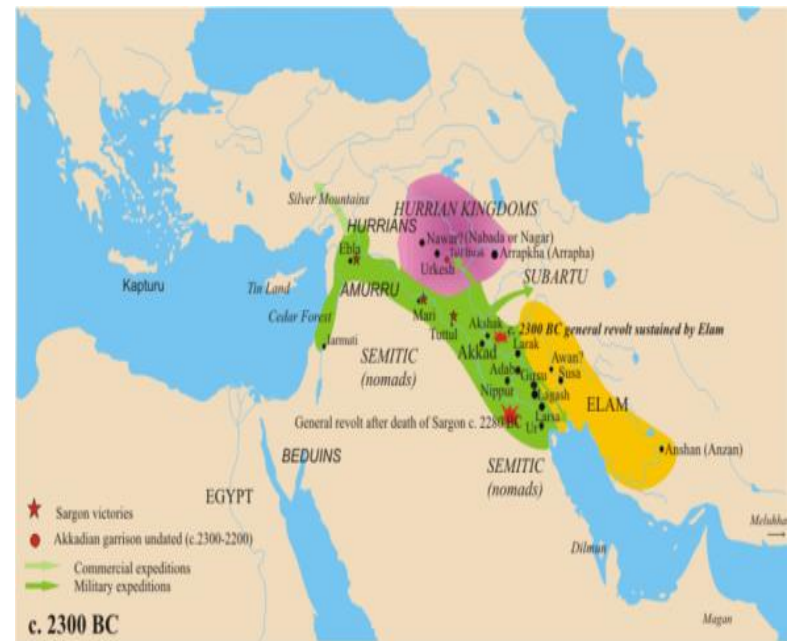
- بعضی از مورخان ایلام را یک حکومت محلی قلمداد می کنند و تاریخ ایران را با ورود آریایی ها می سنجند
- ایلام حکومت مقتدری بود که با دولت های آشور، بابل، سومر و اکد تعامل داشت

تاریخ ایلام

نقشه امپراطوری آشور

قلمرو حکمرانی های بین النهرین

تاریخ ایلام

- دوران حکمرانی آن از 2400 تا 1450 قبل از میلاد است
- خط میخی ایلامی رایج می شود
- ایلام را بیشتر از **اسناد بابلی و آشوری** می شناسیم
- پادشاه ایلام تپتی آهار در هفت تپه خوزستان زیگورات و آرامگاه خانوادگی برای خود درست کرد
- تأثیر گذار ترین پادشاه ایلام شخصی به نام **اونتش گل** در زمان او ایلام از انزوای خود بیرون آمد و با قدرت های بین النهرین تعامل کرد
- پادشاه دیگر ایلام به نام **شوتروک** به بابل حمله کرد و قانون حمورابی را به شوش آورد

تاریخ ایلام

- ستون قانون حمورابی (حاکم بابل) بعدها توسط باستان شناسان فرانسوی در شوش کشف گردید و اکنون در موزه لوور فرانسه نگهداری می شود
- این قانون از **اسناد** مهم تاریخ بشری است

تاریخ ایلام

- حکومت آشور با دولت ایلام هم زمان گردید
- آشور بانی پال به ایلام تاخت و در بازگشت شوش را غارت کرد
- ایلامیان به دلیل حملات وحشیانه آشوریان با بابلیان متحد شده و نینوا را تسخیر کرده و پادشاه وقت آشور فرار کرد
- شهر شوش و زیگورات چغازنبیل آثار بازمانده از ایلامیان است
- ایلام سرانجام مغلوب هخامنشیان گردید

زیگورات چغازنبیل

- در سال 1304ش زمین شناسانی که در جستجوی معادن نفت بودند تپه ای عظیم را در دشت شوش مشاهده کردند

- گیرشمن حفاری از آن را آغاز کرد

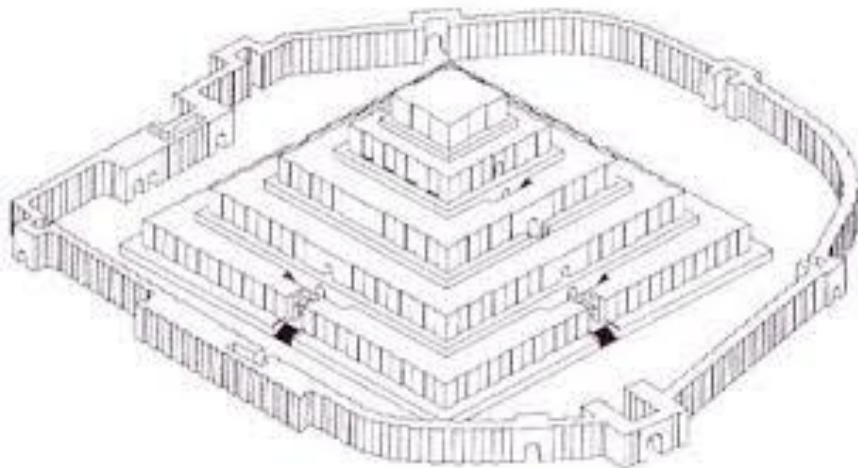
- کوهی مصنوعی که نشانه عظمت پادشاهی ایلام بود

- محل اجرای مناسک و مراسم مذهبی هم بود

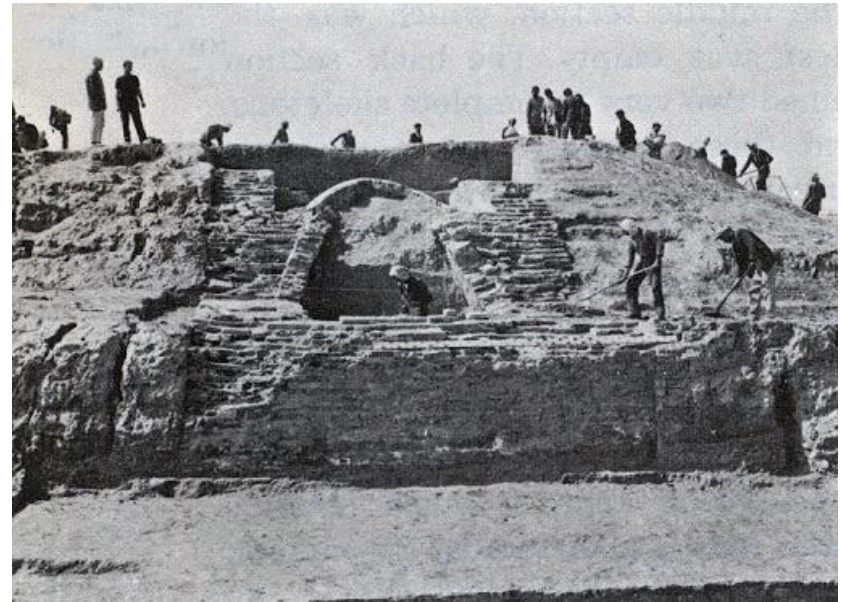

زیگورات چغازنبیل

بازسازی شده چغازنبیل

چغازنبیل در حال اکتشاف

تازه واردان آریایی

- آریایی ها از دشت های آسیایی میانه یا کوه های اورال از دو سوی دریاچه خزر به جنوب آمدند
- علت مهاجرت را سرد شدن هوا یا حمله دشمنان گفته اند
- آنها در نقاط مختلف ایران ساکن شدند
- مشخصه آنها **اسب و گردونه** بود که توان نظامی بالایی به آنها می داد
- آنها عناصر طبیعت از جمله آسمان و آتش را می پرستیدند
- ارواح گذشتگان نزد آنان بسیار محترم بود

دو دولت آریایی

• اوراتور

- در اطراف دریاچه وان ترکیه تشکیل شد
- آنها در ساخت اشیا فلزی ، ایجاد کانال های آبیاری و ایجاد قلعه ها و بناها مهارت داشتند
- اوراتور در اواخر قرن هفتم قبل از میلاد به اطاعت اتحادیه مادها در آمد و حذف شد

• مانا

- این اتحادیه به عنوان یک واحد سیاسی در اطراف دریاچه ارومیه تشکیل شد
- آنها چون دارای هنرمندان بزرگی بودند مرتب مورد حمله آشوریان قرار می گرفتند
- تپه باستانی حسنلو بازمانده آثار این قوم است

تپه حسنلو

- در اطراف شهر **نقده** قرار دارد
- از عصر نوسنگی تا عصر آهن در آن آثار وجود دارد
- **جام حسنلو** از آنجا به دست آمد
- سطح این جام داستانی ناگشوده را بیان می کند
- این جام ارتقای یک ماده طبیعی به پدیده فرا طبیعی (جام آیینی) را بیان می کند

مارلیک

- در اطراف رودبار تپه های چراغ علی وجود دارد که در سال 1340 توسط عزت الله نگهبان مورد کاوش قرار گرفت و چندین اشیاء نفیس پیدا شد

- این اشیاء مربوط به 3500 تا 1500 سال پیش هستند

- جام مارلیک که شامل یک جام گاو بالدار و جام درخت زندگی است در آن جا به دست آمدند

تاریخ ماد

- تجاوز گری های دولت آشور موجب اتحاد قبایل اطراف شده و دولت ماد توسط **دیاکو** تشکیل گردید
- در زمان حکومت **هوخستره** دولت مادها با کمک بابلی ها به آشوریان حمله کرد و در سال ۶۱۲ قبل از میلاد شهر نینوا را تسخیر کرد
- پادشاه آشور **اوبالیت** فرار کرد و بدین ترتیب امپراطوری دو هزار ساله آشوری به پایان رسید.
- مادها سرانجام مغلوب **هخامنشی** ها شدند

هخامنشیان

- کورش بزرگ در سال 555 قبل از میلاد با تصرف پاسارگاد که در اختیار مادها بود به فرمانروایی مادها پایان داد و امپراطوری هخامنشی را بنیاد نهاد
- کورش سپس هگمتانه پایتخت مادها را تصرف کرد و بعد از آن بابل را نیز متصرف شد. او بدین ترتیب به مرزهای یونان نزدیک گردید.
- کورش علاوه بر کاردانی و درایت در سازماندهی سیاسی و نظامی، به فرهنگ ها و ادیان گوناگون احترام می گذاشت

هخامنشیان

- کورش در جنگ با ماساژت ها (قومی در آسیای میانه) کشته شد و پسرش کمبوجیه به جای او نشست. او مصر را فتح کرد ولی در اثر یک توطئه درباری کشته شد
- مدتی آشفتگی سیاسی در امپراطوری هخامنشی حکمفرما گردید تا سرانجام داریوش، یکی از سرداران کورش توانست زمام امور را به دست بگیرد و پادشاه گردد. او در یک سال ۱۹ نبرد داخلی انجام داد و ۹ شورشی را که شاهان دروغین می خواند سرکوب کرد

هخامنشیان

- داریوش با انجام اقدامات اساسی امپراطوری را سر و سامان داد. از جمله این اقدامات:
- **تعدیل مالیات ها**
- اصلاح قوانین دادگستری
- **تاسیس سپاه جاویدان**
- ضرب سکه
- تاسیس نظام خبررسانی
- ابداع **خط فارسی** باستان
- تقسیم کشور به ۲۲ ایالت
- ساخت شهری با شکوه به نام **پارسه** (تخت جمشید)

هخامنشیان

- بعد از مرگ داریوش در سال ۴۸۶ قبل از میلاد پسرش **خشایارشا** بر تخت نشست
- او به یونان حمله کرد و شکست سختی به آنان وارد کرد. آتن را ویران کرد و آکروپولیس را به آتش کشید. انتقام این حملات. هجوم اسکندر بود
- بعد از خشایارشا فرزندش اردشیر دراز دست به حکومت رسید که قیام مصریان را در هم کوید
- آخرین پادشاه هخامنشی **داریوش سوم** بود که توسط **اسکندر** شکست خورد و به شرق گریخت اما در آنجا به دست والی بلخ به قتل رسید (سال ۳۳۰ قبل از میلاد) بدین ترتیب حکومت ۲۰۰ ساله هخامنشی به پایان رسید

آثار هخامنشیان

- پاسارگاد
- شوش
- تخت جمشید
- آرامگاه های هخامنشی
- بیستون
- کعبه زرتشت
- کتیبه داریوش در سویز مصر
- گور دختر

آثار هخامنشیان

- آثار هخامنشی در شوش:

- داریوش کاخ زمستانی خود را
در پایتخت ایلامیان ساخت

- مهمترین عنصر تزئینی به کار
رفته در کاخ آپادانا در شوش
آجر لعاب دار است

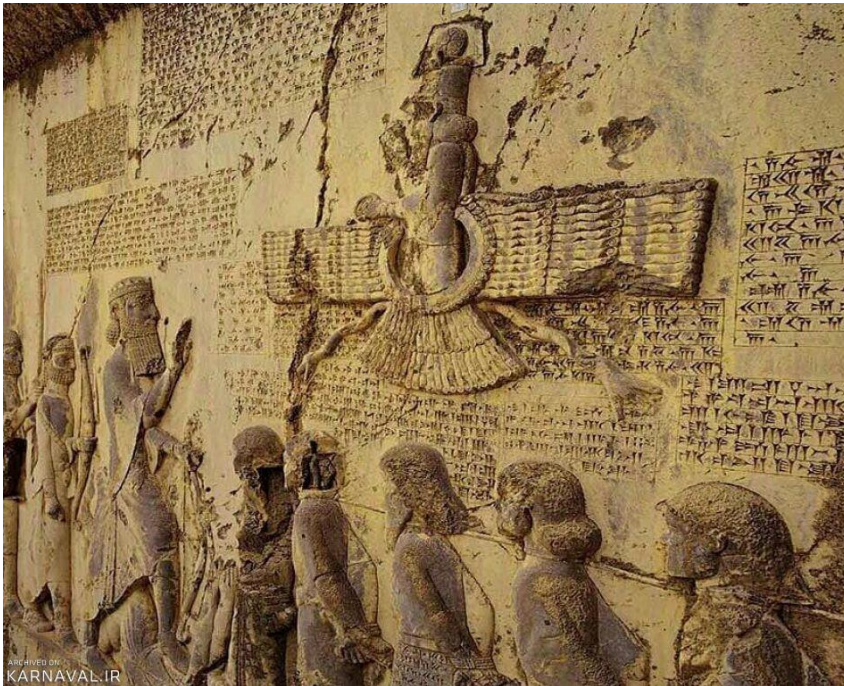
آثار هخامنشیان

• آرامگاه های هخامنشیان

- هخامنشیان همچون مادها اعتقاد داشتند آلودن خاک با جسدی ناپاک گناه است و بنابر این دفن اجساد در اطاق های دستکند بر سینه کوه ها رایج بود
- نقش رستم و نقش رجب دو نمونه از این گورها هستند

آثار هخامنشیان

- **کتیبه بیستون**
- داریوش پس از پیروزی در مخالفان تصمیم گرفت بر سر راه اصلی شرق به غرب در کتیبه ای این پیروزی های خود را جاودان نماید.
- در کنار نقش برجسته خودش و دشمنانش، کتیبه هایی به زبان های ایلامی، بابلی و فارسی باستان دیده می شود که شرح فعالیت های داریوش است
- ماجرای بردیای دروغین و پیروزی **داریوش** بر وی و همچنین بعضی لشکرکشی های داریوش آمده است

آثار هخامنشی

گور دختر در بوشهر

کعبه زرتشت در شیراز

سلوکیان

- با حمله اسکندر در سال و شکست ایرانیان و نیز به آتش کشیدن پرسپولیس، و با کشته شدن داریوش سوم امپراطوری هخامنشی به پایان رسید و دوران سلوکیان آغاز شد.
- اسکندر در حال جهانگشایی در هند بود که بیمار شد و به بابل پایتخت خود برگشت و در همان جا درگذشت (سال 323 قبل از میلاد)
- مدتی میان سرداران او نزاع خونین در گرفت تا اینکه قسمت ایران و بین النهرین به وسیله سلوکوس تسخیر شد و سلسله سلوکیان به مدت 65 سال تأسیس گردید

سیاست ها و اقدامات اسکندر و سلوکیان

- ایجاد شهرهایی در آسیا و اسکان مهاجرین یونانی و مقدونی در آنجا مانند **انطاکیه و سلوکیه**

- اختلاط و امتزاج نژادی با ازدواج با دختران ایرانی

- یونانی **مأبی** یا گسترش فرهنگ هلنی

- گسترش زبان و خط هلنی

اشکانیان

- در سال ۲۴۷ قبل از میلاد **اشک** را **ارشک** سلسله اشکانی را در خراسان بنا نهاد او با سلوکیان مبارزه کرد و توانست آنها را از ایران بیرون براند.
- دانش ما از تاریخ چهارصد ساله **اشکانیان** بسیار اندک است یک دلیل این که ساسانیان آثار آنها را از بین بردند
- دلیل دوم این که برخی پژوهندگان غربی اشکانیان را **یونانیان** منحنط می نامیدند. بنابر این محققان کمی تمایل داشتند راجع به آنها تحقیق انجام دهند

تاریخ اشکانیان

- پس از اشک اول برادرش **تیرداد** بر تخت نشست اما باید مهرداد اول را یکی از مقتدرترین پادشاهان اشکانی در نظر گرفت. او با شکست نهایی دمتیوس دوم فرمانروای سلوکی ، توانست ایران را به یکی از امپراطوری های بزرگ عصر خویش مبدل کند.
- اشکانیان با دشمنانی مانند **سکاها** در شرق و **رومیان** در غرب مواجه بودند. جنگ ایران و روم عمدتاً بر سر ارمنستان بود. ارد دوم در **جنگ حران** توانست سپاه روم را به سختی شکست دهد.

فرهنگ و معماری اشکانی

فرهنگ

- مهمترین مشخصه فرهنگ اشکانی، آمیختگی فرهنگی آن با عناصر شرقی و غربی بود
- جنگ های متمادی با رومیان باعث انتقال فرهنگ و هنر ایشان گردید
- جاده ابریشم

معماری و شهرسازی

- شهرها را به صورت مدور می ساختند و در اطراف آن باروی بلند و برج های مستحکم قرار می دادند
- شهرهای اشکانی شامل سه بخش ارگ، شارستان و بیرون بود
- ارایه های گچی
- دیوار نگاره

آثار اشکانیان

۱. شهر نسا در اطراف عشق
آباد ترکمنستان

۲. معبد کنگاور

۳. تیسفون

۴. قلعه ضحاک

۵. دژ رشکان ری

آثار اشکانیان

قلعه ضحاک در هشتروند

تیسفون

آثار اشکانیان

معبد کنگاور در صحنه

دژ رشکان در ری

امپراطوری ساسانی

- **اردشیر اول** نخستین پادشاه ساسانیان بود. او با برانداختن اشکانیان توانست یک امپراطوری 400 ساله را در تاریخ ایران تأسیس کند.
- مشخصه اصلی ساسانیان در حوزه حکومت امتزاج **دین و دولت** است.
- پس از اردشیر، فرزندش شاهپور بر تخت نشست و توانست در شرق دشمنی به نام **کوشانیان** را سرکوب نماید و در غرب نیز با شکست سپاه روم و به اسارت در آوردن والریانوس و هفتاد هزار سرباز رومی، دشمن غربی را نیز شکست داد.
- **شاهپور ذوالاکتاف** اعراب را بر سر جای خود نشاند و شکستی به امپراطوری روم وارد کرد و توانست ارمنستان را تسخیر کند.

امپراطوری ساسانی

- در دوران حکمرانی پیروز ساسانی **هیاطله** در شرق ایران توانستند دوبار سپاه ساسانی را شکست داده و تا شهر هرات را به تصرف خود در آورند
- **مزدک** در زمان قباد ظهور کرد و توانست جماعتی را با خود همراه سازد. قباد در ابتدا با او همدلی نشان داد
- مزدک در نهایت با مخالفت شدید روحانیون زرتشتی مواجه شد و **خسرو انوشیروان** وی را کشت. او توانست با انجام اصلاحات داخلی نظم و آرامش را به امپراطوری بازگرداند.
- **خسرو انوشیروان** در سال 572 میلادی با اعزام نیروی دریایی به یمن ، آنجا را از دست حبشیان نجات داد و به این ترتیب یمن در تحت سلطه ایران قرار گرفت. خسرو انوشیروان 50 سال سلطنت کرد
- خسرو پرویز آخرین پادشاه بزرگ ساسانی بود که توانست بر **بهرام چوبین** فایق آید و طی جنگ هایی با رومیان مرز های امپراطوری را به اوج خود برساند

امپراطوری ساسانی

- پس از مرگ خسرو پرویز تا سلطنت **یزدگرد سوم** ده پادشاه در ایران بر تخت نشستند که دو نفر از آنان زن بودند. این امر نشان از نابسامانی و بحران جانشینی داشت
- سرانجام با تاج گذاری **یزدگرد سوم** در سال 632 میلادی نزاع بر سر جانشینی فرو خوابید اما یورش اعراب خود را نشان داد. در جنگ قادسیه در سال 636 میلادی شکست قطعی بر سپاه ساسانی وارد گردید.
- یزدگرد سوم به شرق گریخت و در آنجا به دست آسیابانی کشته شد. بدین ترتیب حکمرانی ساسانی به نقطه انتهای خود رسید.

هنر و شهرسازی ساسانی

شهر گور یا خوره اردشیر
فیروز آباد

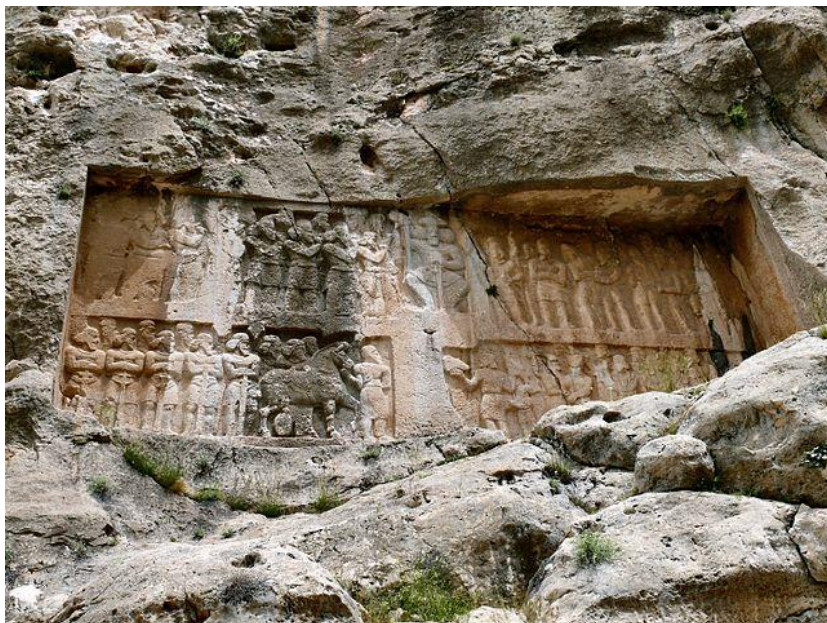

تیسفون

هنر و شهرسازی ساسانی

کتیبه های تنگ چوگان در اطراف کازرون

بیشاپور در اطراف کازرون

